

HANS-GEORG GADAMER, ČITANKA

Filozofska knjižnica Matice hrvatske, Zagreb 2002.

Gadamerova Čitanka iako u svom izvorniku objavljena 1997. godine, pojavljuje se u hrvatskom izdanju u godini njegove smrti kao svojevrsni *in memoriam* kako njegovom životu, tako i iz njega neotrgnutoj misaonosti koja je nesumnjivo obilježila filozofsko okruženje druge polovice 20. stoljeća. Raznolikost tematskih područja kojima se u svom opusu Gadamer predano posvećivao dovela ga je s vremenom do prepoznatljive koncepcije filozofijske hermeneutike čiji se osnovni smjerokaz temeljio na propitivanju mogućnosti jedne univerzalne istine usmjeravane ka područjima ljudske odgovornosti koja ne bi bila obuhvaćena objektivnošću i predmetnošću metode znanosti. Dio takvih stremljenja, pod priređivačkom paskom kanadskog filozofa Jeana Grondina, Gadamer je predstavio i u ovoj knjizi čije je osnovno obilježje pružanje uvida u teorijsko i povijesno samorazumijevanje hermeneutike. Pored vlastitog filozofskog portreta i razgovora koji je Gadamer imao s Grondinom, tri su, pritom, izložene cjeline: *O hermeneutici*, *O estetici* i *O filozofiji i njezinoj povijesti*.

Cjelinu *O hermeneutici* čine tekstovi »Klasična i filozofska hermeneutika« (1968), »Univerzalnost hermeneutičkog problema« (1966), »Jezik i razumijevanje« (1970), »O mogućnosti jedne filozofske etike« (1963), »Od riječi k pojmu« (1995) i u njima Gadamer temeljito razrađuje svoje filozofske postavke. Naime, osnova Gadamerova promišljanja polazi od činjenice da »istina« ne može biti smještena niti u sudu niti u znanstvenoj racionalnosti, već ponajprije u govoru koji situacijski nastaje prije svake samozadane »objektivnosti«. Govor kao jezično dogadanje (bilo kao razgovor s predajom, ili pak s Drugim) jest ono mjesto gdje oživljavaju granice osobnoga iskustva putem razumijevanja koje je pak s onu stranu svakog znanstveno važećeg poopćavanja, pri čemu do izražaja dolazi konkretna životna situacija iz koje egzistencijalno izvire svaki pojam. Tijek razumijevanja pritom se ispostavlja kao jezični proces koji sadržajno obuhvaća fenomene sporazumijevanja, razumijevanja i krivog razumijevanja i samim time prokazuje granice samog razumijevanja što dovodi do toga da razumijevanje koje u sebi nosi ono tumačeno jezika ne smijemo shvaćati metodski već primarno ontologijski. Hermeneutički zahtjev time je definiran: sebedobivanje čovjeka kroz jezik kao njegov vlastiti bitak. Navedeno naročito dolazi do izražaja u članku »Od riječi k pojmu« gdje Gadamer opći pojam postavlja kao zabludjelu instrumentalističku apstrakciju, ukoliko se promatra izdvojeno od horizonta razgovora iz kojega svaka riječ crpi svoj smisao.

Izvornu inspiraciju za prvi dio knjige Gadamer je iscrpno prozeo kroz drugu cjelinu *O estetici* gdje se nalaze spisi »Estetika i hermeneutika« (1964), »O istini riječi« (1971), »Tekst i interpretacija« (1983) i »Riječ i slika – 'tako istinito, tako zbiljsko'« (1992). Još u svom glavnom djelu *Istina i metoda* Gadamer umjetnosti pridaje filozofski značaj koji se sastoji u tome što se »na jednom umjetničkom djelu iskušava istina, koju drugim putem ne možemo dosegnuti, značaj koji se održava usprkos svakom umovanju«. Štoviše, Gadamer će u izražajnoj snazi pjesničke riječi na kojoj se iskušava istina vidjeti filozofiji važan korektiv njene pojmovne steril-

nosti. Za takvo što, reći će, vrlo je važno umjetnička djela ne prosuđivati po često proizvoljnim »estetskim« kriterijima kako ona ne bi izgubila svoju istinosnu funkciju, i samim time svoj životni značaj. Na tome Gadamer naročito insistira u članku »Estetika i hermeneutika« u kojemu se tematizira pitanje istine iz iskustva umjetnosti pod imperativom: »estetika se mora vratiti u hermeneutiku«. Nadvremenost umjetnosti, ili točnije rečeno, iskustvo njene vlastite istovremenosti i prisutnosti za Gadamera će utoliko uvijek iznova ostati neprocjenjiv izvor iz kojega je tematizirao cijelu dimenziju hermeneutike u univerzalnom značenju jezičnosti: »Pojam lijepog dovodi nas u doticaj ne samo s pojmom dobrog nego i s pojmom istinitog, a time s metafizičkim postavljanjem pitanja uopće«.

O tome koliko je filozofiji kao hermeneutici od izrazite važnosti biti u permanentnom razgovoru Gadamer svjedoči u trećoj cjelini naslovljenoj *O filozofiji i njezinoj povijesti* kroz tekstove »Grčka filozofija i moderno mišljenje« (1978), »Platon kao portretist« (1988), »Hegelova baština« (1980), »Heidegger i jezik metafizike« (1968) i »Hermeneutika i ontološka diferencijacija« (1989). Platon, Hegel i Heidegger su, u tom smislu, svakako najučestaliji Gadamerovi sugovornici. Osnovna teza koju Gadamer u ovom poglavlju propituje je u kojoj mjeri povijest utječe na određeno filozofsko mišljenje, poglavito preko naše svijesti o njoj, a s obzirom na neizbježnu činjenicu da svaki mislilac nužno proizlazi iz neke tradicije koju on kroz daljnje oblikovanje sebi svojstveno tematizira. Članak »Platon kao portretist« govori tako o Platonovom približavanju lika Sokrata analizirajući njegovu poznatu dijalošku praksu. Pritom konstitutivni moment Sokratova portreta Gadamer nalazi u njegovom trudu oko znanja koji je kao argument jači od straha za vlastiti život. Misaoni put filozofije u tom bi slučaju dodatno trebao biti rasvijetljen. Interpretacija Hegela u tekstu »Hegelova baština« polazi od onih mjesta povijesti filozofije koja Gadamer smatra ključno ugrađenim u Hegelov filozofski sustav. Hegel utoliko predstavlja veliku sintezu kršćanstva i filozofije, prirode i duha, grčke metafizike i transcendentalne filozofije. Njegovo naslijeđe prema Gadameru predstavlja izazov iz kojeg započinje temeljno hermeneutičko iskustvo čija je glavna tendencija misliti jezik kao istinsku konkretnu misao. Članak »Heidegger i jezik metafizike«, na nesreću svih onih zluuradih shvaćanja Gadamera kao Heideggerova adepta, jasno pokazuje Gadamerovo distanciranje od Heideggera analizom Heideggerova zahtjeva za otklonom od metafizičke pojmovnosti kroz njenu dovršenost. Pitanje koje Gadamer s pravom pritom postavlja glasi: nije li govor koji postavlja takav jedan zahtjev i sam svojevrсна metafizička tvorba. Uspoređivanjem mjesta misaonih susreta Hegela i Heideggera ujedno je dan i odgovor. No, onaj dio Heideggerove filozofije kojem se Gadamer najradije vraćao pripada njegovom ranom razdoblju, prije objavljivanja *Bitka i vremena*, i on je obrađen u posljednjem članku »Hermeneutika i ontološka diferencijacija«. Heideggerova hermeneutika fakticiteta za Gadamera je, u tom smislu, naročito bila indikativna, jer upućuje hermeneutiku tubitka ne toliko na sam bitak koliko na ono puko 'tu' u koje smo faktički, razumijevajući ili ne razumijevajući, bačeni. Hermeneutika, pojednostavljeno rečeno, dobiva time svoj okvir kretanja. O tome će Gadamer u svom *Autoportretu* reći: »Hermeneutička se filozofija ne razumije kao apsolutna pozicija, nego kao put iskustva. Ona ustrajava na tomu da ne postoji nikakav viši princip nego što je držati sebe otvorenim za razgovor. To, pak, uvijek znači unaprijed priznati moguće pravo, štoviše nadmoć sugovornika. Je li to premalo? To mi se čini vrstom čestitosti koja se jedino može zahtijevati od profesora filozofije – ali koja bi se i trebala zahtijevati.« Upravo navedeni citat zoran je i osvjeđujući samoprikaz vlastitog filozofskog puta kojemu je on dao posve osebujan i autentičan misaoni pečat.